

Asia: VN/917/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle sähköistä tiedoksiantoa Verohallinnossa koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Yleistä

Näkövammaisten liitto toteaa, että asiaan liittyy monia samoja haasteita kuin keväällä 2025 lausuntokierroksella olleeseen hallitukseen esitykseen koskien sähköisen tiedoksiannon ensisijaisuutta viranomaistoiminnassa koskevaksi lainsäädännöksi. Näkövammaisten liitto yhtyy oikeuskanslerinviraston lausunnossa esitettyyn näkemykseen siitä, että yleissääntelyn ja Verohallintoa koskevan erityissääntelyn yhteisvaikutukset muodostavat asiakkaan näkökulmasta vaikeasti hahmotettavan kokonaisuuden ja, että sääntelyratkaisua tulisi vielä harkita.

Lisäksi lainsäädännön arviointineuvosto antoi 1.7.2025 lausunnon sähköisen tiedoksiannon yleislainsäädännön muutosta koskeneesta hallituksen esitysluonnoksesta (VN/13867/2025-VNK-3). Arviointineuvoston mukaan esityksessä tulee kuvata, millaisia vaikutuksia esimerkiksi oikeusturvaan on sillä, jos sujuvasti sähköistä asiointia käyttävä henkilö sairastuu tai vammautuu siten, että henkilö ei jatkossa ole toimintakykyinen käyttämään vahvaa tunnistautumista ja sähköisiä asiointipalveluja. Lisäksi tulee arvioida, mitä vaikutuksia ehdotuksella on esimerkiksi vankeusrangaistusta suorittavalle henkilölle, jonka pääsyä älylaitteille on voitu rajoittaa. Arviointineuvoston mukaan esityksen yhdenvertaisuusvaikutuksia tulee tarkentaa ottaen huomioon saavutettavuusvaikutukset. Tulee arvioida, mitä riskejä ehdotukseen liittyy erilaisten ihmisten kannalta, jos esimerkiksi sähköisen tiedoksiannon peruuttaminen ei onnistukaan tai henkilö ei ymmärrä Suomi.fi-tunnistustapahtuman laajempia vaikutuksia. Esimerkiksi ikääntyneiden asemaa tulee tarkastella esityksessä tarkemmin. Näkövammaisten liitto katsoo, että nyt lausuntokierroksella olevassa hallituksen esityksessä on niin ikään syytä arvioida näitä samoja seikkoja tarkemmin. On myös huomattava, että ihminen voi näkövammautua tai näkövamma voi edetä siten, ettei sähköinen asiointi yhtäkkiä onnistu, vaikka se olisi aiemmin ollut mahdollista.

Huomiot muutosehdotuksesta

Näkövammaisten liitto toteaa, että digitaalisen viestinnän ja tiedoksiannon laajentaminen ja muuttaminen ensisijaiseksi ei ole ongelmatonta. Lainsäädännön velvoittamana siirrytään koko väestöä koskevaan uuteen käytäntöön. Velvoittavuus on omiaan synnyttämään pelkoa ja tuomaan epävarmuutta viranomaisasioiden hoitamiseen. Jos viestejä ei lueta eikä sisältö tavoita kansalaisia, seuraukset ovat monissa asioissa vakavia. Näkövammaisten liitto katsoo, että esitykseen tulee lisätä arviointia vaikutuksista oikeusturvaan esimerkiksi iäkkäiden, vammaisten ja sellaisten ihmisten näkökulmasta, joilla on digitaitoja vain osittain.

Ongelmallista on, että suomi.fi -tili aktivoituu automaattisesti, jos henkilö tunnistautuu johonkin viranomaispalveluun. OmaVeron ja Suomi.fi-palvelun käyttö vaativat digitaitoja. Riski tärkeiden asiakirjojen huomaamatta jäämiseen kasvaa, sillä henkilö ei välttämättä tiedä, että hänen tulee seurata suomi.fi -viestejä ja OmaVeroa. Tällöin myös esimerkiksi iäkkäiden näkövammaisten läheisten rooli korostuu, kun heidän tulee ymmärtää sähköisen tiedoksiannon merkitys oikeusturvan ja asioinnin kannalta.

Näkövammaisten liitto pitää suostumusta sähköiseen tiedoksiantoon kannatettavampana vaihtoehtona. Silloin henkilö ymmärtää paremmin, mitä sähköinen tiedoksianto tarkoittaa oikeusturvan kannalta. Digitaalista asiointia niille, jotka siihen kykenevät, voi lisätä myös muilla keinoilla kuin esityksessä kaavailulla tavalla. Sähköistä tiedoksiantoa ei saa toteuttaa ilman selkeää ja ymmärrettävää tiedotusta sekä käyttäjän hyväksyntää. On varmistettava, että digipalveluita avustettuna käyttävien tai niitä käyttämättömien oikeusturva ei heikkene, ja että sähköiseen asiointiin siirtyminen tapahtuu hallitusti ja ihmisen todelliset tarpeet huomioiden.

Ilmoitus saapuneesta tiedoksi annettavasta asiakirjasta on tarpeellinen. On hyvä, että heräteilmoitukset voi tilata myös tekstiviestinä puhelimeen. Kirjepostivaihtoehto on kuitenkin taattava helppona ja maksuttomana kaikille, jotka sitä tarvitsevat.

Näkövammaisten liitto ei kannata sitä, että sähköinen tiedoksianto uudelleenaktivoidaan, kun OmaVeroon kirjautuu. Palvelun käytöstä kieltäytymisen on oltava pysyvä ratkaisu, ellei henkilö erikseen pyydä sen palauttamista. Uudelleenkäyttöön otto ei saa myöskään tapahtua pelkän tunnistautumisen perusteella yleislainsäädännön kautta. On sekavaa, jos kieltäytyminen pitää tehdä uudestaan, kun kirjautuu joko OmaVeroon tai muuhun palveluun esimerkiksi vain tarkastelemaan käsittelyn tilannetta tai vaihtamaan tilinumeroa. Palvelussa pitää taata mahdollisuus kieltäytyä niin, ettei palvelu aktivoidu uudestaan.

Ilmoittaminen kieltäytymisestä, ja yleensäkin palvelun hallinta, vaativat näkövammaiselta digitaitoja tai läheisen tai henkilökohtaisen avustajan käyttöä. Digitukea on saatavilla rajallisesti pienillä paikkakunnilla. Lisäksi yleisellä digituella ei ole ymmärrystä näkövammaisten käyttämistä apuvälineistä (ruudunlukuohjelma ja suurennusohjelma), sillä heidän osaamisensa ja ohjauksensa perustuvat silmillä näytön katsomiseen ja hiiren käyttöön. Digiasioinnin onnistuminen voi myös

vaatia avustajaa, jota ei ole aina saatavilla. Viranomaisasioiden hoitaminen vaikeutuu, jos henkilö pystyy käyttämään palvelua vain esimerkiksi avustajan kanssa.

Sähköisten tiedoksiantojen huomaamatta jääminen voi johtaa oikeuksien menettämiseen, jos henkilö ei saa tärkeitä Verohallinnon asiakirjoja ajoissa. Lisäksi viranomaisasioiden hoitaminen vaikeutuu, jos henkilö pystyy käyttämään yhtä palvelua, mutta ei pysty asioimaan toisen viranomaisen palvelussa. Tämä voi johtaa tilanteisiin, joissa henkilö joutuu tahattomasti ulos digitaalisesta asioinnista ja jää ilman keskeisiä palveluita ja tietoa.

On syytä korostaa puolesta asiointin käyttöönotossa aktiivista tiedottamista siitä, että Suomi.fi- ja OmaVero-palveluissa on mahdollista tehdä valtuutus toiselle ihmiselle puolesta asiointiin. Puolesta asiointin terminologia on vaikeaa ja ihmiset tuntevat valtuutuksen mahdollisuudet huonosti. Valtuutuksen käyttömahdollisuuksista tarvitaan lisää viestintää.

Asiakirjojen ja viestien saavutettavuus

Esityksessä todetaan seuraavaa, että "Verohallinnon sähköisen asiointin palvelut ovat saavutettavuussäntelyn piirissä ja tätä koskevat vaatimukset on otettu huomioon asianmukaisesti. Näin ollen kaikilla tulisi lähtökohtaisesti olla mahdollisuus palvelun käyttämiseen ja tiedoksiannon vastaanottamiseen." Lisäksi todetaan, että "Verohallinnon sähköisen asiointin palvelut ovat saavutettavuutta koskevan säntelyn mukaisia, jolloin tiedoksi annettavat asiakirjat ovat saavutettavissa erilaisin apuvälinein."

Näkövammaisten liitto toteaa, että nämä kirjaukset ovat linjassa saavutettavuuslainsäädännön kanssa, mutta on syytä korostaa, että saavutettavuus ei toteudu automaattisesti säntelyn perusteella. Käytännön kokemusten perusteella esimerkiksi digipalvelulain soveltamisalaan kuuluvat toimijat toimittavat toisinaan edelleen asiakirjoja, jotka eivät täytä saavutettavuusvaatimuksia.

Tämän vuoksi on tärkeää varmistaa, että tiedoksi annettavat asiakirjat ovat aidosti saavutettavia kaikille käyttäjille, myös apuvälineitä käyttäville. Tämä edellyttää järjestelmällistä laadunhallintaa, saavutettavuustarkistuksia sekä saavutettavuuden huomioimista osana Verohallinnon viestinnän laatukriteereitä. Asiakirjojen on oltava teknisesti oikein toteutettuja, sisällöltään ymmärrettäviä ja yhteensopivia esimerkiksi ruudunlukijoiden kanssa. Vain näin voidaan varmistaa, että näkövammaiset voivat tosiasiallisesti käyttää palveluita ja saada tiedoksiantoja yhdenvertaisesti ja itsenäisesti. Saavutettavuusesteet muodostavat merkittävän riskin yhdenvertaiselle tiedonsaannille ja sähköiselle asiointille. Lisäksi on muistettava, että kaikki eivät koskaan pysty käyttämään digipalveluja.

Muut huomiot

Viranomaisten tehtävänä on huolehtia sähköisen asiointin ja digitaalisten palvelujen ja laitteiden käytön riittävästä tuesta sitä tarvitseville. Matalan kynnyksen digituen tarjoaminen on

avainasemassa yhdenvertaisuuden varmistamiseksi. Järjestöillä on ollut merkittävä rooli digituen antamisessa, mutta järjestörahoituksen leikkaukset vähentävät tuen antamisen resursseja. Myös yleisen Kansalaisneuvonnan lakkauttaminen heikentää tiedon ja tuen saantia.

Viranomaisilla on velvollisuus tarjota tukea oman palvelunsa käytössä, mutta laitteiden käytön yleinen neuvonta ei kuulu heidän tehtäviinsä. Digituen tarjoaminen on saatettava jonkun julkisen tahon vastuulle ja sen tarjoamiseen tarvitaan lisää resursseja. Sen tarjoaminen ei saa olla esimerkiksi hankerahoituksen tai järjestöjen varassa.

Ehdotettuun esitykseen vaikuttaa merkittävästi YK:n vammaisyleissopimus ja sen määräykset. Esityksessä ei ole mainittu lainkaan YK:n vammaisyleissopimusta. YK:n vammaisyleissopimus on Suomessa sovellettavaa lakia ja sähköinen tiedoksianto liittyy monin tavoin vammaisyleissopimukseen. Näkövammaisten liitto pitää asianmukaisena, että vammaisyleissopimuksen määräyksiä tuodaan esityksessä esille laajemmin ja niiden toteutumista suhteessa ehdotettuun muutokseen arvioidaan.

Sähköiseen tiedoksiannon ensisijaisuuden järjestämiseen teknisesti liittyy YK:n vammaisyleissopimuksen 4 artiklan määrittelemät yleiset velvoitteet. Vammaisyleissopimuksen 4 artiklan f)-kohdan mukaan sopimuspuolet sitoutuvat toteuttamaan tai edistämään yleissopimuksen 2 artiklassa määriteltyjen kaikille sopivaksi suunniteltujen palvelujen kehittämistä, jotka vaativat mahdollisimman vähän mukautuksia ja kustannuksia vammaisten henkilöiden erityistarpeiden täyttämiseksi, edistämään niiden saatavuutta ja käyttöä. Saman artiklan g)-kohdan mukaan sopimuspuolet sitoutuvat toteuttamaan tai edistämään vammaisille henkilöille soveltuvan uuden teknologian, mukaan lukien tieto- ja viestintäteknologia, kehittämistä sekä edistämään niiden saatavuutta ja käyttöä. Kaikille sopivaksi suunnitteluksi on 2 artiklan mukaan katsottava tuotteiden, ympäristöjen, ohjelmien ja palvelujen suunnittelu sellaisiksi, että kaikki ihmiset voivat käyttää niitä mahdollisimman laajasti ilman mukautuksia tai erikoissuunnittelua.

On selvää, että sähköinen tiedoksianto liittyy vahvasti kaikille sopivaan suunnitteluun. Viittaamalla digipalvelulakiin on hallituksen esitys ottanutkin tämän huomioon osittain.

Asiaan vaikuttaa erityisesti YK:n vammaisyleissopimuksen 9 artikla, joka edellyttää saavutettavuutta sähköisissä palveluissa (mm. kohdat 1. b, g ja h). Lisäksi ehdotukseen liittyy vammaisyleissopimuksen 19 artiklan eläminen ja osallisuus yhteisössä. Sen mukaan on varmistettava, että koko väestölle tarkoitetut yhteisön palvelut ja järjestelyt ovat vammaisten henkilöiden saatavissa yhdenvertaisesti muiden kanssa ja vastaavat heidän tarpeitaan. Näiden toimien oltava tehokkaita ja asianmukaisia, jotta vammaiset henkilöt voivat täysimääräisesti osallistua yhteisöön.

On siten ehdottoman tärkeää, että palvelu on vammaisille henkilöille saavutettava. Tämä on yhdenvertaisuuden ja oikeusturvan kannalta olennaista. Sähköinen tiedoksianto Verohallinnossa voi edistää osittain vammaisten henkilöiden oikeuksia, jos se toteutetaan saavutettavasti. Sähköisesti luettava asiakirja voi olla joillekin saavutettavampi vaihtoehto kuin paperiposti. Jos saavutettavuutta

ei huomioida, sähköinen tiedoksianto voi muodostaa esteen vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumiselle. Järjestelmän on siis toimittava saavutettavasti ja siten täytettävä digipalvelulain edellyttämät saavutettavuusvaatimukset. Lisäksi on tärkeää, että palvelun käyttö on ohjeistettu saavutettavalla tavalla.

Lisäksi Näkövammaisten liitto pitää olennaisena sitä, että sähköisen tiedoksiannon Verohallinnossa toimivuutta seurataan eri väestöryhmien osalta, ml. vammaiset henkilöt, jotta varmistutaan siitä, että palvelu on yhdenvertainen kaikille. Tästä seurannasta tulisi olla tarkempaa suunnittelua hallituksen esityksen perusteluissa. Taloudellisten vaikutusten lisäksi on olennaista seurata yhdenvertaisuusvaikutuksia.

Lisätietoja

juristi Julia Puumalainen, julia.puumalainen@nakovammaistenliitto.fi

saavutettavuusasiantuntija Terhi Manninen, terhi.manninen@nakovammaistenliitto.fi

Näkövammaisten liitto ry

Kari Vähänen

Sari Kokko

hallituksen puheenjohtaja järjestöjohtaja

Kokko Sari
Näkövammaisten liitto ry